

107387

Zv.
1.

4
Din

MODERNA KNJIŽNICA

MILAN PUGELJ
NOVELE IN ČRTICE

Tiska in zalaga tiskarna
„SLOVENIJA“
v Ljubljani, Wolfova ulica št. 1

Vabilo na naročbo „Moderne knjižnice“.

V sedanjih neugodnih razmerah hočemo omogočiti tudi manj premožnim ljubiteljem dobre knjige, da si sčasoma nabavijo vsebinsko izbrano knjižnico. V ta namen smo začeli izdajati „**Moderno knjižnico**“, ki bo v posameznih snopičih, po 32 strani obsegajočih, prinašala najboljša dela naših domačih pisateljev in pisateljic ter izbrane umotvore iz svetovne književnosti v dovršenih prevodih. Spisi naj blažilno vplivajo na razvoj naroda, zato bo „Moderna knjižnica“ izključevala vsako manj vredno vsebino.

Vsak teden izide vsaj en snopič in ko bo delo končano, ga priredimo tudi kot samostojno knjigo, na zahtevo vezano.

V prvih snopičih priobčimo našega priljubljenega pripovednika **Milana Puglja** „**Novele in črtice**“:

Vsa naročila in dopise je nasloviti na upravo in založništvo „Moderne knjižnice“:

Tiskarna „Slovenija“
Ljubljana, Wolfova ul. 1.

1725/42

MILAN PUGELJ

NOVELE IN ČRTICE

TISKA IN ZALAGA TISKARNA „SLOVENIJA“
V LJUBLJANI, WOLFOVA ULICA ŠT. 1

107387

107387

DFZ 5288/1952

Glasba.

Tretje leto teče, odkar je umrl gospe Matildi Mejačevi mož. Ostavil ji je pokojnino in veliko in lepo hišo na glavnem trgu. Hudega ji ni. Ima le eno hčerko, ki je stara okoli desetih let in obiskuje ljudsko šolo. Stanujeta ravnotako in ravno tam kakor tedaj, ko je živel rajni. Desne tri sobe prvega nadstropja s pogledom na trg so prostori, koder preživita večino časa. Tudi veljajo dalje vse moževe odredbe. Tako spi debelušna dekla, ki je obenem kuharica, še vedno v svoji podstrešni čumnati.

Obiskov sprejemata malo. Vdova nima sorodnikov, a moževi žive daleč iz mesta, na svojih kmetijah in posestvih. Edini možki, ki prihaja redno trikrat na teden v hišo, je profesor glasbe Anton Nikolin. Srednjevelik, čokat mož je, star okoli štirideset let, prijazen in nevsiljiv. Nosi zlata očala brez okvirjev, nima brk, toda po navadi je slabo obrit. Vrat njegov je širok in kratek, ovratniki nizki in zapognjeni. Ves obraz je ene same rjave barve, samo čelo prehaja proti lasem v nežno belino. Lasje so kratki, nemarno počesani in nad ušesi popolnoma sivi.

Hčerka, ki ji je ime kakor materi, in jo kličejo za Tildo, ga šteje med domače in govori z njim pristožno o vsem, kar zanima njeno otroško srce. Večkrat se mu skrije. Gospod Nikolin pozvoni, odloži v predsobi klobuk, svršnik in palico, potrka na sobna vrata in ne čaka, da bi se mu kdo odzval. Soba leži južno in prosojne, nežno tkane zavese prestrezajo svetlobo in solnce, ki sili vanjo. Na desno stoji peč, za njo so vrata v sosednjo sobo, med vrati in oknom je klavir, črn, svetel, še skoro nov, široko odprt, z notami na pultu, toda učenke ni. Nikolin stopi po zeleni preprogi dalje in mrmra: Ahá, si se spet skrila. Najdemo te takoj. Za kazen boš igrala skale.

Vse tiho.

Nikolin vzame robec, obriše očala in potem še nos. Ahá, mrmra naprej, poskusiva tudi vaje za mezinec in sredinec.

Nič odziva.

»Kje pa tičiš, ti rogač?«

Pogleda za peč, pod klavir, za naslanjače, za knjižno omaro in se nato pripogne, da bi videl tudi pod zofo. A ker ima precej trebuha, mu buši naglo v glavo kri, da je ves rdeč in zabuhel. Dvigne se naglo kvišku in zasopljeno kašlja.

»Tvoje pete vidim, Tilda. Na noge, Amaconka, da ne spolnim svojih obljub.«

Tilda se slastno hihita in leze izpod zofe. Suha je. Njeno krilo je prav kratko, a noge tanke in dolge. Pentlja, ki jo ima v laseh, se ji je nekam ujela, in zdaj jo odmotava s svojimi drobnimi prsti. Ko vstane, kaže vse zobe in gladi predpasnik, ki se je zgrbil okoli pasa.

»No, kako pa tvoji otroci.«

»Hvala za vprašanje. Vse je še precej zdravo.«

Odgrne zeleno pregrinjalo in kaže, med večjimi in manjšimi medvedmi, ki leže na zofi, čudno zgrbljenega možička iz blaga, že zelo oguljenega, zamazanih oči in odbitega nosa.

»Samo ta-le je nekaj slab, naš stric iz Amerike.«

»Kdaj so pa prišli stric iz Amerike?«

»So se pripeljali. So spotoma padli v morje. So bili mokri in vsi osoljeni. To jim nemara škodi.«

»Zakaj imaš pa vse pokrite?«

»Bleščalo se jim je. Dandanes, pravi mama, so zdravniki dragi, zlasti specialisti.«

»No, zdaj pa h klavirju.«

Tilda se vrti proti klaviaturi, zavrti klavirski stol više, takoj spet niže, počasi sede in izbira note.

»Hm,« pravi, »mama je danes sitna, hm! Se krega z vsakim, kdor pride blizu. Z menoj, z Uršo!«

»No, pričniva s to-le vajo. Kar igray!«

Nikolin sede v mehke, zelen naslanjač, prekriža noge in položi roke na naslanjalo. Glavo nasloni nazaj in

se zagleda v strop. Tilda igra. Počasi, brez volje, v slabem taktu, vse samo zato, ker mora.

»Štejva,« pravi Nikolin. »Pazi.«

Z očmi gre malo niže na steno, ki je polna manjših slik in fotografij. Slap Savice, Vintgar, Bled, Tilda štiri leta stara, Tilda z birmansko botro, Tilda prav iz zadnjega časa, pod njo njena mati, ko je bila stara osemnajst let. Krasno dekletce, šegavo, zdravo, izredno živih oči.

»Veste,« začne spet Tilda, »sem gledala v zrcalu ta-le zob, ker pravijo, da bom morala zaradi njega k zdravniku, pa mi je rekla, glej, kako je lišpava! Jaz pa nazaj: Kaj pa tisti koderčki po čelu, na sencih pa za vratom? — Smrkla, je siknila prav kačasto, marš ven. Malo je manjkalo, da me ni sklofutala.«

»Igraj, igray igray!« ponovi hitro Nikolin. »In štejva. En, dva, en, dva!«

Tilda se zagleda v note in začne: En, dva, en, dva.

Gospod Nikolin posluša in misli na konferenco, katere se mora popoldne udeležiti. Hoče se mu zdehati, toda premaga se. Spomni se na včerajšnji koncert svojega prijatelja-dirigenta. Blamaža! Nato premišlja o skladbah, ki jih je dobil v oceno in o katerih se je treba previdno izraziti.

Zunaj se odpro vrata, Tilda neha in dvigne prst.

»Mama s trga! Bogve, če je prinesla jabolka. Špičniki so najboljši! Seveda zame!«

»Zdaj le igray!«

Gospa se pogovarja zunaj z deklo in ji naroča, naj takoj zakuri. Danes bo juha. Mesar je priložil lepo kost.

Potem se odpro vrata v sobo in gospa pozdravi. Nikolin naglo vstane in ji nese roko.

»Kako je vaše zdravje? Zadnjič vas je bolela glava.«

»Vse dobro,« se zahvali gospa. »Pri nas je ponavadi. Naše življenje je vsakdanje, ker črpamo, kar potrebujemo in imamo, iz vsakdanjosti. Pri vas pa je drugače. Živite visoko nad nami in jemljete svoje dušne potrebe iz umetnosti. S svojimi skrivnostmi ne zaidete nikoli med nas.«

»Nič, gospa. Ako mislite glasbo, potem vam povem, da v takem provincialnem gnezdu, kakor je naše mesto, o njej sploh ni govora. Dovolite, da rabim vaše besede: To je glasbena vsakdanjost, ki živi prav nizko pri tleh.«

»Phihihi,« se prične smejati in zvijati Tilda. »Rdeči papirček, ki sem ga jaz pristrigla v špico, imaš pa le za trakom.«

Gospa pogleda v zrcalo. Res je.

»To te bom. Pogledjte, taka je. Posvarite jo. Oprostite, ker sem motila.«

Gospa odide in Nikolin sede nazaj v naslanjač.

»Dalje,« ukaže, »dalje. Štej!«

Gleda v sliko gospe, ko je bila stara osemnajst let. Zdaj ji ni več dosti podobna. Na podobi je vse popek, vse brst, vse šele dražljivo nakazano, na gospe pa je vse obširno izraženo, odkritosrčno povedano, vse brez slutnje, brez ugibanja. Njen vrat je močnejši, brada večja, oči mirnejše. Pri vsem tem pa gotovo ni še stara štirideset let. Njena hoja je živahna, njene kretnje gibčne, zgovorna je, še polna smeha. Na moža počasi pozablja, poslavlja se od mrtvih, bliža se živim.

In ti, Nikolin, kam? Prve snežinke so se prijele tvojih las. Star si petinštirideset let, pa še nisi preživel svojega fantovstva. Ješ sam, misliš sam, spiš sam, ob jutrih šivaš gumbe in trakove k spodnjim hlačam. Kaj res ne misliš poskusiti, kaj se pravi imeti žensko doma, biti oče sinu, hčeri in še sinu in še hčeri?

Tilda neha, dvigne drobni prst in zasiče: Pst! Meni se zdi, da so se zbudili otroci. Fridolinček joče, strica pa strašno boli. Se je prehladil v morju. Ga bode.

Nikolin se zagleda v Tildin profil in misli: Svoji materi ni prav nič podobna. Nos, ustne, dolgo lice, vse spominja na očeta.

*

* *

Tilda Nikolina ne sovraži, temveč ga ima celo rada. Toda če ve, da se bosta učila ob treh popoldne klavir, vseeno poskusi, kako bi se izmuznila. Deset minut pred tremi vpraša mater: Ali me pustiš k prijateljici Jelki?

»Zdaj?«

»Zakaj?«

»Saj imaš ob treh uro.«

In Tilda postavi drobni kazalček pred usta in nos, globoko in hudomušno vzdahne in se smeja: »Oh, saj je res, saj je res!«

Nato se zgubi v ta ali oni kot in se uda usodi.

Večkrat pa — zlasti zadnje tedne — se ji nakana obnese. Vpraša, če sme k Jelki, gospa mati premišlja in tako preteče minuta molka.

»No, bo kaj?«

»Pa pojdi!«

Tilda loputa z vrati in odvihra po stopnicah, boječ se, da ne bi srečala gospoda Nikolina, ki bi jo ustavil in povabil s seboj.

Vdova se umakne v jedilnico.

Malo po tretji uri pride učitelj. Najprej pozvoni, in ker mu nihče ne odpre, poskusi kljuko. Vrata so odprta, zato stopi v predsobo, odloži svršnik, klobuk in palico in gre dalje v sobo s klavirjem, ne da bi trkal. Pogleda sem, pogleda tja, pripogne se, da vidi pod zofo, a Tilde ni. Nemara pride.

Gospa Matilda je ukazala Urški, naj postavi na desno stran vrat, vodečih v sobo s klavirjem, tisti starikavi naslanjač, ki je spleten iz belih šibic in je stal do zdaj v obednici. Zdaj je tam že štirinajst dni in samotni in pust z odprtimi rokami vabi, naj sede kdo v njegovo prostorno naročje.

Gospod Nikolin vtakne roke v žep in hodi gor in dol. Domisli se na veliko nezgodo, o kateri je bral v časopisu, obstane za nekaj časa tik klavirja in gleda fotografijo, ki predstavlja Matildo v mladosti. Nato mu zapoje nekje zadaj v lobanji prijazna melodija, stopi brž h klaviaturi in ujame z desnico tiste akorde. Prične tako tipati sem in tja, potegne iz žepa še levico in pomaga samo z levim kazalcem. Presneta punčka, mu šine prav za čelom, klavir ji ne diši posebno. Neha tipati po klaviaturi, vtakne roke spet v žep in hodi po preprogi. Gospa Matilda, si misli, ni napačna in bi ne bilo zoprno, če bi se ji človek približal. Dobiš ženo, hčerko, vrt, hišo, dober klavir in bogve kaj še. Ali kdove to, kako je na-

pravil njen stari oporoko. Stanovanje je pa tukaj prijetno. Ta soba na primer je južna, polna solnca, ravnotako spalnica tam poleg. Obednica leži severno. Vrt je majhen kakor robček za nežni nosek mlade deklice. Dva grmička, dve gredici, sicer samo zidovje. Toda sredi mesta je. Hiša je v dobrem stanju. Vrata so pa črno pobarvana, kar spominja na mrtvašnico.

Med tem odpre gospa Matilda tiho vrata jedilnice, jih enako previdno zapre ter stopa po prstih do naslanjača. Previdno se zasuče in nalahko sede. Hoče se ji glasbe, glasbe.

Nikolin obstane in se zagleda v lesteneč, ki visi od stropa. Z očmi hoče ujeti neko nenavadno napisano skupino not. Stopi spet h klavirju in tiplje. Potem seže z nogo nazaj pod stol in ga vleče nerodno pod se. Sede samo na rob in poprime še z levico. Polahko prične igrati.

Gospa Matilda je zlezla skoro vsa v naslanjač. Glavo naslanja nazaj in gleda v strop. Posluša in uživa, kakor bi pila dobro vino. Zapre oči in zdaj ne vidi več stropa, temveč gospoda Nikolina. Njegov obraz je rjav, gladek, okrogel in trd, kakor bi imela pred seboj državljana nekdanjega Rima. Včasih mu zatrepeče nekaj okoli ustnic, zdi se, da hoče biti usmev, toda usmev moža, ki se vzdržuje smeha. Po sencih mu polze druga za drugo sence. Lasje nad ušesi so sivi, istotako zadaj nad tilnikom. A to ga dela še bolj moškega, krepkega, odločnega. In igra in igra, ah, on je pravi umetnik.

Gospod Nikolin je pozabil na to, da sedi za klavirjem v stanovanju gospe Mejačeve. Pozabil je dalje, da je prišel učiti igravo Tildo. Popravi se na stolu, da varneje sedi, seže z nogo po pedalu in se razmahne. Sanja, izmišlja si sproti novosti, ki ga nosijo vedno dalje in dalje. Ne sliši voza, ki škatlja nerodno pod okni, niti smrkavca, ki žvižga in se dere nad svojim tovaršem. Zdaj je spremenil dur v daljnji mol in to je bila zanj divota. Napravi enako še enkrat in še enkrat. Poskusi podobno spremembo iz drugega dura v drugi mol, toda ponesreči se mu. Udari po tipkah in naenkrat neha.

Pedal drži, da zveni klavir polno, mogočno. Potem spusti tudi pedal, pogleda zaspano okoli sebe, potegne uro in zazdeha. Gleda dolgo kazalce, a ko jo spravi, ne ve, koliko je. Vzame jo še enkrat v roke in vstane.

Gospa Matilda skoči kvišku, prime strastno za kljuko, tiho odpre in zapre, pa odšumi po stopnicah v pritličje. Tudi gospod Nikolin odhaja. Počasi koraka v predsobo, se tam obleče, pokrije, vzame palico in odpre vrata v vežo. Na vrhu stopnic poišče robec, ga razgrne in se usekne. Nato se dolgo briše, zmečka malomarno robec, vtakne ga v žep, prime se za naročje in prične stopati po stopnicah. Ko ima še tri stopnice do štirioglatega presledka, se pokaže izza ogla gospa Matilda, vsa rdeča in živahna, hiteča v stanovanje. Nikolin obstane.

»Je ni,« pravi.

Gospa teče še par stopnic mimo njega, pred vrhom pa se ustavi in obrne. Tudi Nikolin se obrne. Pred njim, skoro pred nosom, stoji noga gospe Matilde in sicer desna, leva pa se skriva stopnico više pod krilo. V rjavi nogavici je in tudi šolen je rjav, majhen, poln, lep. Gleženj je —

»Je ni bilo, kaj ne?«

»Čakam, čakam...«

Gleženj je okrogel, ni zavaljen; prav okusen je, prav ženski, ženski.

»Pa ste ji povedali, kdaj pridete.«

»Kako ne? Povedal... in...«

Potem je noga prav ozka, nato se slikovito širi, do tam, kjer gleda izpod krila košček snežno-belih čipk.

»To jo oštejem...«

Gospa Matilda vidi, kako gleda on njeno nogo, in je vsled tega vsa v zadregi. Mala ušesca, ki gledajo le do polovice iz rjavih las so rdeča kakor kuhana. Hoče se takoj prestopiti, a zadaj se drži tako nerodno za leseno naročje, da ne more takoj.

»No, to jo okregam! Kako je poredna, kaj?«

Zdaj se okrene, potegne nogo kvišku in steče naglo na vrh.

»Prihodnjič kakor navadno. Zbogom, gospa.«

»Zbogom,« mu vsa rdeča odgovarja.

*

* *

Dvakrat je šlo vse v redu. Gospod Nikolin je prišel in Tilda je že čakala za klavirjem. Po kratkem pomenku o medvedih in o stricu iz Amerike sta se pričela učiti. A danes je lep jesenski dan in solnce je vzrok, da Tilda ne more strpeti doma.

Vdova sedi pri oknu in se koplje v prijaznih, mehkih žarkih. Podolgovata, črna in skrivnostna ura na steni bije s svojim daljnjim in otožnim glasom tri četrt na tri. Urška je že pomila in odšla v pralnico.

»Mama,« pravi Tilda prijazno, »ali smem k Jelki?«

Vdova se zamisli. Za njenim hrbtom stojita zakonski postelji, temnozeleno pregrnjeni, prostrani kakor polje. V kletki pri drugem oknu škrblje kanarček sladkor.

»No, zakaj pa ne odgovoriš?«

Tilda gleda zvito na uro. Veliki kazalec se pomika počasi proti dvanajsti.

»Ali me pustiš!«

»Pa pojdi, Toda pred mrakom moraš biti doma.«

Tilda odleti kakor piš. Loputa z vrati, po stopnicah teče kakor bi padala. Vse utihne. Čuti je le skakljanje kanarčka in rahlo tiktakanje ure. Po trotoarju zvene nepretrgoma koraki, zdaj ozki in gosti ženski, zdaj široki, počasni moški. Potem utone vse v drdranju voza. Počasi prileze spet iz ropota korak potem skakljanje kanarčka, potem tiktakanje ure.

Vrata v predsobo se odpro, za njimi ona v sosedno sobo. Gospod Nikolin je tukaj. Hodi gor in dol. Kadar stopi na goli parket, je njegov korak oster, odločen.

»Si spet pod zofo, kaj? Le ven prilezi.«

Nič odgovora.

»Čakaj, primem te za palec na nogi in privlečem na dan kakor raka iz luknje.«

Spet nič.

»Je spet ni, Lepa reč.«

Hodi gor, dol, gor, dol, dolgo molči, potem nekneje obstane.

»Ne bo nič,« se oglasi, da dvigne vdova pozorno glavo. »Otrok je prerazvajen. Tako se pa ne gremo.«

Vdova zašepeta vsa prestrašena tako tiho, da niti sama ne čuje: ali odide?

Ne. Gospod Nikolin spet hodi.

»Se vidi,« mrmra, »da ni pri hiši gospodarja. Gospa ima srce kakor kos sirovega masla.«

Vdova se nasmehne in pomiri. Klavir se oglasi. Najprej zapoje tri tipke, potem druge tri, spet druge tri in tako dalje. Nato pojeta samo po dve, na zadnje po ena. Zdaj škriplje stol. Oglasijo se basi. Debeli, hreščeči, prav nizki. V sredini zapoje nekaj tipk rahlo vprašujoče, odgovarjajo jim basi.

Ropot voza, ki drdra pod okni, vse skvari. Vdova prav tiho vstane, gre do vrat in jih počasi in previdno odpre. Ravno tako druga vrata, vodeča v jedilnico. Pride v predsobo, leze po prstih do naslanjača in silno oprezno sede. Somračno je, nekoliko hladno. Na obešalniku visi ponošeni črni svršnik, dišeč po cigarah, potlačeni rjavi klobuk in spodaj zbita palica. Gospod Nikolin igra, kakor bi bil na ves svet pozabil. Nemara izraža zdaj, si misli gospa, svoja čustva. Kako je še mlad, se ji zdi, poln zanosa kakor mladenič. Bogve, ali so ta čustva povzročena po kakem zunanjem vtisu.

Lepo je res, kar igra. Preprosto, dostopno, dozdevno, umljivo. Človek čuti ravno tako kakor poje klavir, toda če bi ga vprašal, kaj je to, kaj govori, kaj čuti, bi ne mogel povedati. Glasba je polna tega, kar nosimo v prsih.

Vdova se pomakne globlje v naslanjač, kakor bi se hotela skriti. Zakaj po zadnjih mislih se vpraša, če bi vendar le ne bilo mogoče, da bi izrazil gospod Nikolin na klavirju njo. Mogoče s kakim napevom, ali celo s skupino glasov. Ali to ne gre. Misel nanjo pa lahko izrazi, kak spomin, morda tudi njeno hojo. Če izrazi nanjo misel, kakšna, katera je ta misel? Pozdrav, vabilo, nemara samo spominski opis.

Naenkrat je konec. Klavir ne poje več, Nikolin stoji med vrati, gospa pa je pozabila oditi. Zdaj se hipoma dobro zave, prime za obe naslonjali naenkrat, hoče se naglo dvigniti, toda prepozno je. Vsa je rdeča, smehlja se in gleda v naročje. Tudi Nikolin obstane. Bistro gleda gospo in čaka.

»Oprostite. Poslušala sem Vas.«

»No, no,« išče on primeren odgovor in ker prav nič ne najde, zamahne z roko in čaka. Zdaj je še on v zadregi in prične segati po žepih. Najprej v levi hlačni žep, potem v malho, v desnega pri suknji, v levega hlačnega, v onega zadaj, na zadnje privleče uro in jo odpre. Briše šipo s kazalcem in se prestopi.

»Tukaj v predsobi je nekako vlažno in temno, a zunaj je solnčno, sploh lepa jesen.«

»Mislite, da bi šla ven?« vpraša vdova sramežljivo in stopi tik naslonjača tako negotovo, kakor bi hotela vsak hip sestiti spet vanj. Gleda v tla, vsa je rdeča in se smehlja. »Prej,« nadaljuje, »ko smo bili še vsi, smo šli včasih na sprehod. Toda redko, le ob nedeljah ali praznikih. Smo romali na kakšen gostilniški vrt v predmestje. Živim vedno tako, po meščansko, doma.«

Poslušala me je, šine Nikolinu po možganih, poslušala! Ta zavest mu je prijetna, a spravlja ga obenem v zadrego.

»Jaz pa narobe,« pravi. »Brez prirode bi ne mogel živeti. Kadar ujamem prosto uro, pa hajdi ven. Zunaj vse iztaknem. Divje zajce, tudi srno.«

Ah, zajčki so dobri. Toda dosti dela je z njimi.«

»Ne, zato,« pojasni Nikolin. »Najdem jih, da jih gledam, opazujem. Ravnotako šoje, ki hrešče po goščavi, in druge ptiče. V enem mesecu se shladi in potem pade sneg. Tam zunaj pa, tik neke poti pod gozdom, se zbere voda v tolmun, čista voda kakor kristal, iz dna pa požene nešteto podvodnih rastlin, sočnih, sveže zelenih kakor spomladi na solnčnem travniku. Vseokoli visok sneg, a sredi njega prekrasen naroden akvarij.«

»Potem, spomladi je lepše,« pripomni gospa s povešenimi očmi.

»Da. Koncem februarja, če je solnce, prilezejo iz blata žabe, za njimi pupki in vsi, halo, takoj na ženitovanje! — Ali čas je. Dovolite, da se poslovim.«

*
* * *

Sneg, sam sneg, kamor se upro oči. Po strehah, po vrtilih, po drevju, po dvoriščih, po okolici. Po cestah je sanenec in po njem drče sani, zvončkljajo konji, a debeli nedeljski voznik je zavit v lisast koc, v obrita lica je rdeč kakor puran, v zobeh pa drži dolgo viržinko.

Gospa Matilda je vsa prazniška. Na sebi ima belo bluzo in črno krilo, ki se je tesno oprijema. Njen sijaj povišuje bel predpasnik, na robu poln napihnjenega okrasja. Njeno lice je zdravo, rdeče in belo, a temnorjave oči begajo s predmeta na predmet in se v svoji iskrosti poredno utrinjajo.

Rožnata peč se za vrati udobno uveljavlja. Okoli sebe razširja prijazno toploto, ki vse predmete, žive in mrtve, prijetno in vabljivo oklepa. Miza je že belo pregrnjena in na njej stoje krožniki, kozarci za pivo in vino, posoda z južnim sadjem in v visoki tenki vazi troje živordečih nageljnov. S stene gleda slika pokojnega moža. Miren je, resen, zamišljen nekam drugam in tega vsega, kar se godi v sobi, niti ne opazi. Zre približno proti oknu, nemara tudi skozi, toda brez cilja, ker nima namena gledati.

Tilda nagaja v kuhinji Urški in ravnokar silovito kriči, ker se Urška nad njo maščuje, jo tišči v kot in šegače. Zdaj prileti v kratkem krilu in na dolgih in tenkih nogah v sobo, vsa je zaripljena, vrže se na otomano, stoječo ob steni tik okna, oddihuje se in jadikuje: »Po zdravnika! Pomoč, pomoč! Srce mi je zmlinčila! Pomoč!«

»Malči!« ukaže gospa. »Ti bomo pomagali s palico!«

»Gorje,« sika naprej Tilda. »Izdana sem! Ljudje, ki me obdajajo, so moji zakleti sovražniki.«

»Boš šla!« jo podi gospa in hčerka skoči spet dvakrat, trikrat s svojimi dolgimi nogami preko sobe in butne v spalnico.

Točno ob dvanajsti uri se oglasi v predsobi zvonec. Gospa vsa zardi, toda pride samo Jela, prijateljica Tildina, ki je danes tudi povabljena. Pet minut nato se oglasi zvonec vnovič. Zdaj je pravi tukaj, zunaj mrmra gospod Nikolin: Klobuk, palica, suknja — vse v redu. Robec je tu, treba je še sprave za cigare, potem ustnik — tako, tako. Kje gospa?

»Notri!« pokaže Urška in Nikolin potrka.

»O, dober dan,« se smeja gospa Matilda, a hčerka vleče Jelo za seboj v sosednjo sobo in glasno šepeta: »Beživa, da naju ne začne učiti klavirja. Veš, ta ti takoj ukaže: Beri basovske note! Ges dur! Zapomni si!«

»Tako bo vse gotovo,« se smeja gospa naprej, kroži prav okusno svoje rdeče ustnice, izpod katerih se svetijo beli zobje, z drobno, pa debelo roko kažoč na stol: »Tukaj-le sem vam pripravila. Sem sedite.«

To je mesto na spodnjem koncu mize, torej častno mesto. Gospod Nikolin mane roke bolj iz navade kakor vsled mraza, odpne salonsko suknjo, katere ogli se povesijo h kolenom, poboža svojo gladko obstriženo teme in se pripravlja sestiti. Na nogah ima črne, skrbno polikane hlače, ki so pa proti gležnjem preveč ozke, posebno še radi tega, ker so stopala ozka in sorazmerno k postavi zelo dolga.

Gospod Nikolin stopi čisto k mizi, pripravi stol, prime obe hlačnici nad kolena, potegne ju kvišku in sede.

»To je pa cela razstava posode, kozarcev in pomaranč,« pravi z nasmehom in ves ploščati obraz mu preplavljata zadovoljnost in dobrohotnost.

»Ne bo nič posebnega,« se smeja gospa s svojim zvočnim in mladostnosvežim glasom. »Jaz znam samo tako, po meščansko, nič razkošno kakor pri pravi stari gospodi. Smo tako vzgojeni in taki ostanemo. Pri nas doma nismo bili ravno reveži, toda moj rajni oče je vselej potegnil cel kos mesa predse, ga zrezal na drobne koščke in potem smo ga jedli vsi iz ene sklede in krompir tudi. Le za juho smo imeli posebne krožnike.«

»Jaz sem s kmetov doma,« odvrne Nikolin. »Pri nas pa cela družina le eno rihto in eno lončeno skledo. A smo vseeno veliki, kaj?«

»Pa je bilo lepo. Praznike smo ločili posebno po tem, kaj smo jedli. O božiču na primer purana in potice, o Veliki noči potice, svinjino in pirhe, o pustu krofe in špehovko, o sv. Martinu gos, a na veliki petek alelujo, to so suhi repni olupki.«

»Pri nas je bila pa posebno v čislih in le ob največjih praznikih na mizi govedina. Kajti kokoši, prascev, kozličev, tega vsega je bilo doma, toda goveje meso si mogel kupiti le v mestu.«

»Urška, Urška,« kliče gospa in odpre vrata. »Zdaj pa le prinesite. Ali naj grem pomagat?«

»Ni treba, bom že sama,« se moško odreže glas iz kuhinje.

»Tilda, Jela, pojdita sem, sedita za mizo in sicer dostojno!«

»Phhh,« siče iz spalnice Tilda in se plazi k mizi kakor mačka.

Vsi sedé in juha se kadi iz bele bučaste posode. Gospod Nikolin zajame prvi, za njim dekletu in zadnja gospa.

»Taki juhi se pravi riži-biži,« kima Nikolin, »izvrstna juhica!«

»Grahek, riž pa malo sira, to imamo pri nas vsi radi.«

»Kaj pa ges dur?« se smeja Nikolin.

»Tisti ne je riži-biži,« reče Tilda in prskne v smeh. Tudi Jela se smeje in nazadnje še gospa.

Nato jejo svinjino, pečenko, kokoš in pijejo najprej pivo, potem vino. Tilda pije malo vina, a Jela ničesar ne, ker se ji zdi pivo pregrenko, a vino prekislo. Nabereta si polne roke slaščic in se odpodita v sobo s klavirjem, kjer napleta Tilda na vso moč narodno pesem:

Poj'mo na Štajersko
gledat', kaj delajo ...

Gospa prigrizuje slaščice in rine h gospodu Nikolinu vse, kar je boljšega na mizi. Nazadnje gre k omari in prinese krožnik posebno dobrih cigar.

Gospodu Nikolinu je prav udobno. Vse jedi so okusne in se mu dobro prilegajo. Pivo je sveže, iskro vino zelo pitno in krepko. Objame ga zadovoljstvo,

radost. Popravi se na stolu, vtakne v usta še troje ali četvero listov rdečega radiča, obriše se z belim robcem in reče: Prijetno je, gospa, imeti družbo.

Podjetno zamahne z glavo, iztegne nekam kvišku roko, a naenkrat jo položi v naročje, kakor bi se premislil. Vzdahne in se zagleda z nagnjenim licem v krožnik.

»To je zaradi tega,« pravi gospa s prijetnim smehom, »ker je človek družabno bitje.«

»Ah, ali jaz, gospa, razlika od vseh drugih, če hočete, izmeček. Sama klepljeva s palico po oddaljenih cestah v mestnem okolišu. Včasih najdeva vodico, samotno kakor midva, včasih lepo cvetko, včasih skrit tolmun.

»Ja,« meni gospa, »to je natanko tako, kakor je komu všeč. Eni so radi med ljudmi, drugi od njih beže.«

Gospod Nikolin pobledi, ustne se mu suše, osline jih dvakrat zapored z jezikom in govori naenkrat tako, kakor da ga to stane obilo truda.

»Meni se zdi, da tiči jedro v tem, ker ne obeša vsak na jezik srca kakor zvonca. Mnogi živimo z zaprtim srcem, ali to ne znači, da ga nimamo. Celo več ga imamo kakor drugi, ker smo rahločutnejši in se bojimo žalitev in poniževanja, ker tudi ne vemo, če bi mogli to prenesti.«

»Toda, če vedno molčimo, ležemo kvečemu nekoč v grob s skrivnostjo v srcu, od katere nismo imeli sami ne drugi nič. Taka sebičnost je sama sebi v škodo.«

»Gospa,« vzklikne z drhtečim in povzdignjenim glasom Nikolin, »torej dovolite, da govorim.«

»Prosim, govorite, samo nekoliko tišje!«

»Najprej dovolite nekoliko zgodovine. Ko sem končal učenje na učiteljišču, sem bil pri stricu na počitnicah. Ta stric je bil varuh Alenki, deklici sedemnajstih let, ki je že zgodaj zgubila starše, živelá pri njem in isto leto na učiteljišču maturirala. Bila je črna, suha, ali zelo prikupna, podjetna in predrzna. Rekla mi je: Ti, pobič, v teh krajih fantje vasujejo. Ko se stori trdna noč, prislone lestvo k oknu, pa potrkajo. Ti spiš v pritličju, jaz pa zadaj v prvem nadstropju. Če si zakaj, pa prilezi. Vidiš lestvo? Tam-le je! — Zdaj že razumem, takrat pa

nisem. Sem mislil, to so besede. Drugi dan nisva prišla skupaj do večera. Hodila je kar svojo pot. Za hišo pa je rekla: Je lestva pretežka, kaj, revščina boječa! — Kaj bi pa stric dejal, sem se zagovarjal, če bi me videl z lestvo na rami? — Kam bi pa svet prišel, je odvrnila Alenka, če bi vedno mislil: kaj bi pa stric dejal? Ná, figo pod nos za lahko noč. — To je kratkočasno in obenem skoro vse, kar sem doživel z ženskami.«

»Hahaha,« se smeje vdova, »v mladih letih smo bile tudi me bolj podjetne kakor naši moški vrstniki. To smo jih ravnale! Zakaj v gotovih časih je moški res štor, ne zamerite! Takih zgodb se človek z naslado spominja, za tisto pa, kar manjka do »vsega povedanega«, vas ne sprašujem.«

Gospa je mirna, premišljena, prijetno razpoložena, a gospod Nikolin bled, nervozen, drhteč in njegove ustne so suhe, kakor bi končaval štiridesetdanski post. Glavo drži po strani, zdaj se zagleda v svoj krožnik, zdaj v steklenico, zdaj v pomarančo, zdaj v gospo, ki čaka nadaljevanja.

»To ni bilo umestno,« zapreti važno s kazalcem Nikolin. »Nima repa ne glave.«

»Ah,« zamahne gospa, »saj ne govorite na skupščini!«

»Hotel bi govoriti boljše, lepše, globlje kakor govornik na skupščini. Zakaj moja leta teko, a midva s palico po okolici... Hočem izpiti polno kupo življenja!«

»Govorite kakor pisatelj. Kam hočete, kaj želite? Izpiti polno kupo življenja se pravi, biti ljubljenec kraljevske hčere, uživati največjo srečo, stati pod vislicami, videti vrv, a isti hip slišati besedo pomiloščenja.«

»Dovolite mi, prosim vas nujno, šalo na stran, zdaj, ah, ni čas zato. Morda drugič, morda govorim prvič tako, kakor še nisem zlepa, kakor še nisem sploh govoril. Gospa Matilda —«

Nikolinov glas je naenkrat mehak, topeč se, prehajajoč skoro v jok. Dvigne desnico, iztegne jo preko ogla mize, njegov rokav sicer ni širok, toda dovolj, da se natakne na ročo posode, ki stoji ravno tam še skoro polna neke rumene omake. Nikolin sune, ne videč, kam se je nataknil, proti gospe, hoteč pobožati njeno lice ali

morda iskajoč njeno debelušno ročico, posoda skoči naprej in omaka se pocedi nagloma iz nje v beli vdovin predpasnik.

»Ah!«

Gospod vzdihne presenečeno, hoče naglo ujeti posodo, ki je že pod mizo in podere dve steklenici s pivom, ki udarita, težki in okorni, ob polno in tanko steklenico vina. Steklenica se sesede, a curki vina švignejo po mizi, proti gospe in gospodu in cure naglo na tla. Oba skočita na noge.

»Urška, Urška,« kliče gospa in drži pred seboj poln predpasnik omake, ki se poceja skozi tkanino in kaplje na tla. Oprijemlje delikatno samo s palcema in kazalcema spodnji rob in moli kvišku mala in zajetna mazinca.

Tudi gospod je na nogah. V silni zadregi je, nekaj mrmra in gladi vino nazaj na sredo mize.

Tilda in Jela priletita kakor vihar in zaženeta divji krik: »Požarna bramba, društvo zoper nezgode, rešilni voz!«

»Kristus nebeški,« vzklikne Urška, ki buši skozi druga vrata in vije roke. »Kdo je pa to naredil?«

»Cunje sem, cunje!«

»Halo, rešilna postaja!«

»Po hlačah imate tudi! Urška, zadaj odpni predpasnik in vrzi vse skupaj ven!«

»Tudi pri nas se je zgodila strašna stvar,« prične Tilda in odpre vrata v spalnico. »Tukaj, pogledjte, vise na vrvi od postelje do zofe vsi medvedje, ki so se uprli svoji presvetli kraljici Tildi. Obsojeni so bili po paragrafu en milijon sedemstosedemnajstem, ki vsebuje punt. Obesila jih je kraljica lastnoročno!«

Nikolin se briše z robcem. Zdaj ni več bled, temveč rdeč kakor kuhan rak. Tiho se izmuzne v vežo, obleče suknjo in se pride poklonit. »Oprostite«, pravi, »nisem nameraval. Hvala lepa za gostoljubje!«

»Kam bežite,« vpraša gospa, toda on že odhaja. Ali je res že odšel? Res. Zamisli se in doda: »No, zbogom!«

*
* * *

Čez teden dni odpove Nikolin pri vdovi klavirske ure. Z njegovo palico sta spet sama. Klepljeta po oddaljenih okoliških cestah in iščeta samotno drevo, samotno cvetko in skrit tolmun, ki ima tudi zdaj pod ledom polno dno sočnega podvodnega zelenja.

Za možem.

Govore sem in govore tja, pa si potegne gori hlače starina Mačkovšek in izjavi, da poreče tudi on eno. Tista »ena« je lovška, toda ne v pravem pomenu besede. Pri vinu pa se lahko sliši in slove tako-le: Ženska, rečem, je ženska. Njena glava je nekaj posebnega. Sam vem, kako sem stikal okrog, dokler je nisem iztaknil. No, potem sem jo pa imel.

Medenih tednov se naješ kakor meda. Pa se spomniš na Lovrača, ki laže, kakor bi pes tekkel, pa na Ivčka in na Gašparina, bučo zvito. Prijatelji sede v gostilni na gorkem so, sede in sede, pa kratkočasno jim je. »Enkrat, za rogatega hudirja, moraš začeti!« sem se jezil. »Kar kreni jo pod smrečico!« Pa sem udaril po ledu. Nerado je počilo, pa je moralo. Ampak včasih se ji je doma le tožilo; oblekla se je, pa sem jo ugledal na vratih gostilne. Saj sem jo rad videl, toda tam ne. To so se mi smejali, jaz pa jezen! Grda lastnost je taka ženska lastnost! No, pa smo se le počasi privadili.

Enkrat pa skoči Ivček k meni, loputne me po rami, pa zašumi: »Ti, tvoja gre!«

Jaz pa nič drugega kakor klobuk na glavo, pa pri stranskih vratih ven. Zavijem čez dvorišče pa po poti za hišami do tistega svojega okna, ki se zapira odzunaj. Umen gospodar naredi vse tako, da je prav. Odprem, zlezem notri, tiho prislonim, zaklenem vežo, pa po prstih v izbo. En, dva, tri — pa sem bil slečen. Prekrižam roki pod glavo, si oddahnem in gledam v strop. Otroka dihata v postelji ob steni lepo in enakomerno, zdrava sta torej, kar me prav veseli. Vse je tiho. Zunaj sveti mesec in malo ga sili tudi skozi okno. Iz mraka nad vrati gleda tisti veliki petelin, ki sem ga bil podrl spomladi. Nagačil mi ga je Češmur, falot, toda to ne spada sem. Na petelinovi desni se vrste vodni tiči, vse od ma-

lega pondirka do racmana in žerjava, ki stoji v kotu na mizici. A na levo ruševci: en, dva, trije, štirje. Poturčali smo jih v gorah. No in malo niže rožički srnjakov. Lepa vrsta, dolga vrsta! A na sredi glava jazbeca, belega, črnoprogastega strica.

»Jutri,« si mislim, »pojdem malo za srnjakom. Morda hodi še tam, kakor je hodil pred mesecem, ko ni bil čas za streljanje. Morda se drži kateri tudi gori nad gobjo jamo kakor predlanskem. Zajcev ni letos posebno, lisice pa so. Tudi jazbeca so videli, takega kakor prašička. Menda ne bo devet križev na poti, če se bo treba sniti z mrho kosmato.«

Zunaj se sliši korak poznega vaščana, pa spet utihne. Nekje zapojo in pri naši pesmi, ki je taka kot nobena druga, še lepše premišljaš svoje stvari.

»He, puškica moja je več vredna od zlata! Lahka, spretna in nese ti, nese. Gozdiček, lepo zelen, tik tebe ptičar, ti pa z njo na rami pod gabri in bukvami naprej. O — ho! Tam so jame in grmovje. Le oprezno, le oprezno. Ti diši, kaj, dolgouhec ti diši, pasja taca? Tak le nanj, da se malo pokaže!«

Takrat potrka na okno. Potrka enkrat, potrka dvakrat, jaz pa nič. Še ne pogledam proti šipam. Nekaj časa je vse tiho. Potem pride nekdo, zunaj se razvije kratek pomenek, pa spet tiho. Potrka tretjič, četrtič. Jaz nič. Domislim se samo na to, če je vse dobro zaklenjeno. Mislim, da je. Potrka petič, šestič. Nič. Sedmič, osmič, devetič, desetič.

Počasi vstanem in sedem k oknu.

»Kdo pa je?« vprašam.

»Jaz!«

»Jaz, to je vsak!« zagodem.

»Marijana! Ali si neumen?«

»Marijan je dosti! Katera Marijana?«

»Odpri, no!«

»Katera Marijana? sem vprašal.«

»I, no, tvoja žena, ne?«

»A, tak si ti?«

»Jaz!«

»Poglejmo zdaj, koliko je ura!«

Vstanem, prižgem žveplenko in pogledam na budilko, ki je tiktakala na omari.

»Veš, koliko je ura?«

»Koliko?«

»Ura je enajst proč!«

»Odkleni! Kaj pa poreče kdo, če me tukaj spozna!«

»Tisto imam pa govoriti prvi jaz!«

»Kaj imaš govoriti?«

»Najprej vprašam, kaj imaš opraviti zunaj, ko gre ura na polnoč?«

»Tebe sem šla iskat.«

»Mene iskat, ki ležim v postelji? Ho — ho! Dobra je ta. Pridem zgodaj domov, žene nikjer. Ležem, zadremujem, se zbudim, potipljem, žene nikjer! Obrnem se tretji pot, oči mi padejo spet skupaj, malo dremljem, pa se vnovič prebudim. Potipljem, žene nikjer. Ko gre ura na dvanajsto ponoči, me pa zbudi trkanje na okno.«

»Matevž, res, tebe sem šla iskat.«

»Vsaka bi tako rekla! Od kdaj pa že jaz spim! Že devetkrat sem se obrnil!«

»Matevž, če nočeš, da bi hodila iskat, pa več ne pojdem.«

»To so vse druge reči. O teh se že še pomeniva! Zdaj pa to! Kaj se zdaj pride domov?«

Vstanem vnovič, prižgem žveplenko in pogledam na budilko.

»Tri četrti bo na dvanajst! Kaj se pride zdaj domov?«

»Matevž, obljubim ti, nikoli več te ne pojdem iskat.«

»Kateri čas pa je za žensko, če je sama, pa hoče biti o pravi uri doma? Kaj je to ob dvanajstih ponoči?«

»Matevž, ostani zunaj, kolikor hočeš, nikoli več ne pridem pote.«

»Tak povej zdaj, kod si pa stikala okrog in mi delala sramoto?«

»Bila sem pri Vodopivčevih, kjer pijeta Ivček in Gašparin.«

»Pa kje še?«

»Pri Vitezovih, kjer pije župan in še več drugih.«

»Pa kje še?«

»Pri Fortunatku, kjer se ravno fantje tepo.«

»In kje si še bila?« zarohnim, da šipe zašklepetajo in se skoro zemlja potrese.

Žena klekne in pravi ponižno in skesano:

»Samo notri me pusti, Matevž, če me prav pretepeš.«

»Ključ ti bom dal, pa pojdi drugam spat, k dekli, če češ, zakaj hud sem kakor ris, ki pije kri.«

Rekši sem ji vrgel skozi okno ključ in zaprl.

Drugi dan nisem rekel ne bele ne črne. Žena je hodila kakor po jajcih, gledala me je pa vse nekam od daleč in od strani s takim spoštovanjem, kakor gre pravemu zakonskemu možu. Vprašala me ni več noben večer, kam grem. Kadar sem se vrnil, pa naj bo pozno ali zgodaj, takrat sem prišel prav.

Zdaj pa še nekaj! To se je pripetilo rajnemu Ivčku, ne pa meni. Povedal sem pa zato tako, da se lepše sliši.

Domišljija.

K načelniku mestnega bolniškega skrbstva pride referent — zdravnik, petdesetleten mož, siv, upognjen, ščetinast in popolnoma črnih zob ter se nasmehlja.

Načelnik nekaj piše ter ga čez dolgo časa pogleda. Referent se še vedno smehlja.

»A ti si,« pravi načelnik. »Sedi! Kaj bi rad?«

Referent sede in prične.

»Klima je v našem mestu — tako se mi zdi — vedno slabša. Razvoj tuberkuloze pri slabo krmljenih osebah silovito pospešuje. Kmalu bo spet tako, kakor piše Valvazor, da je nekdanj bilo: Kdor dobi jetiko, se zaradi slabega ozračja več ne pozdravi in gotovo umrje.«

»Kaj pa torej hočeš?«

»Nič. Ravno zdaj je bil pri meni neki mladenič, reduciran uradnik, kakih dvajset let star. Zdaj, ko bi se mu nemara posrečilo, da bi dobil boljšo službo, nego je državna, v kateri se je nalezl tuberkuloze, ne more nikamor več. Preiskal sem ga do dobrega. Njegova bolezen je zelo razvita. Predlagam tukaj akt, po katerem naj ga pošljejo v zdravilišče. Prosim te, podpiši ga!«

»Spet eden,« pravi načelnik in zapreti s kazalcem. »Mladenič, kajne? Jaz bi šel tudi na počitnice, pa še na občinske stroške povrhu. Tudi tebe bi — magari — vzel s seboj. Zjutraj bi spala do desetih, potem na sprehod, potem kosit, potem malo leč, nato spet na sprehod, večerjat, na sprehod in vmes takole po stezicah, da naju nihče ne vidi v krčmo na kozarček. Ali ne verjameš, da res tako delajo? Pri moji duši, da! Jaz vse vem. Neki slikar si je našel še dekleta. Proti jutru je lazil skozi okno domov. In neki drugi, mislim, da šofer, se ga je nasekal — kakor pravijo — po notah. Vsaka stvar ima svoj konec. Ta tudi. Misliš, da bom podpiral

lenobo, brezdelje? Kaj pa še! Ti si dobričina, ti ne poznaš ljudi. So kanalije, razumeš. Takle te opehari mimgrede. Ha-ha, seveda. Kaj pa imamo sedaj? Konec junija! Ravno prav. Gremo na deželo, na počitnice. Povem ti, da jih pride še dosti. Ta in oni se bo vprašal: Ne bi šel malo na letovišče? Toda kako? Hm, hm. Javim se malo bolnega, recimo na pljučih. Prašajo me, kaj in kako. Slabo! Notri me peče, pa je. Peče me, kaj vem zakaj. In slab sem, medel, v glavi se mi vrti. Tam me pretipljejo, pretolčejo in določijo: Peče te zato in zato, v glavi se ti vrti zato in zato. Vse to morajo. Kakšen zdravnik pa je tisti, ki ne ve povedati, zakaj me v prsih tišči in zakaj se mi vrti v glavi. Takole je, vidiš. Jaz pa pravim po srbsko: Jok! Tisti tvoj mladenič, če hoče, naj gre na počitnice na svoje stroške, ne na občinske. Pelje se lahko na rivijero, italijansko, tudi na francosko. Samo na svoje stroške!»

Referent posluša ves čas s smehljajočimi očmi in odprtimi ustmi, da kaže polovico svojih črnih zob.

»Prav,« pravi. »Torej ne pojde.«

Vzame nepodpisano odredbo in odide iz sobe.

*

V isti zadevi se vrne čez štirinajst dni.

»Se ti, gospod načelnik, spomniš, da sem bil nekako pred štirinajstimi dnevi pri tebi glede nekega mladega človeka . . .«

»A, tistega literata, ki je rekel, da je nervozen?«

»Ne, ne, glede nekega odpuščenega uradnika, starega še ne enaindvajset let.«

»Ki je hotel v zdravilišče za bolne na pljučih?«

»Da, zaradi tistega.«

»No in?«

»Jo je res iztuhtal.«

»Ti nisem rekel,« se smeja šef. »Ti nisem dejal? Te je potegnil, kaj? Je vruga bolan, kajne? Zvitorepec salamenski! E, vidiš, jaz dobro poznam te tiče. Nisem letos rojen, še celo lani ne! Na takem mestu, kakor je moje, je prva opreznost. Dokler človeka ne poznaš, ne

verjemi mu! Misli o njem rajši slabo, nego dobro. Ne zaupaj mu. Imej vsakega za falota, goljufa, zvitorepca, čeprav je to proti nazorom tistih, ki pridigajo moralo. Še v svetopisemskem času je živel Kajn, pa ga danes ne bo! No, zdaj pa povej, kako in kaj.«

»Nič,« pravi referent, se smehlja in kaže na svoje črne zobe.

Suhi, dolgi, srepogledi gospod načelnik vstane, vtakne obe roki v žep in sede za pisalno mizo.

»Kaj se to pravi: nič? Kaj je iztuhtal?«

»Umrl je,« odgovori referent.

Pri šefu.

Šef piše.

Njegova soba ima dve okni in skozi obe sije spomladansko solnce. Na tleh se svetijo široke lise in po žarkih pleše svetel prah. Na steni nad omaro knjig se giblje medena in bleščeča ploča nihala, ki jo maje ura tiho in diskretno. Na visokem cilindru, ki je poveznjen na obešalo tik vrat, sedi debela in kovinastomodra muha. Nekaj časa je brenčala po sobi, zdaj počiva in si mane zadnji dve nogi.

Nekdo potrka.

»Naprej!«

Vstopi ponižno sluga Kociper.

»Kaj pa vi?« ga ogovori šef. Palico drži na hrbtu in se obrne proti njemu. Sluga je šepast. Eno nogo ima krajšo in sicer levo. Prišepa bliže.

»Prišel sem, gospod šef, o, gospod šef, da bi razlili čezme svojo milost, čezme, čez ubogo in nevredno stvar, nevredno, da se ozro vanjo vaše prejasne oči, nevredno, da bi izvolili obrisati vanjo... milostno... svoj... čevelj...«

Kociper čuti mokroto v nosu in zaporedoma smrka. Oči ima zalite s solzami.

»Jaz, o, nesrečna stvar, ki sam nisem imel s čim živeti, sem šel in se zamešal med ženske in te so za nas kakor limanice za neumne ptiče. Primeš se takoj, ko pa hočeš sfrčati, ne moreš več. Če bolj opletaš, bolj si zavozlan. Eno roko sem ji dal, ko sem se je pa otepal z drugo, je ujela še tisto in takrat je bilo izgubljeno. No, pa se še ne more reči: Zdaj pa je, kar je! Ne! Ne more se! Ali v ženski je nekaj vražjega, nekaj takega, kakor bi nas sam satan dražil. Prede, prede okoli nas, dela nedolžne oči, a mi, čop! smo naenkrat tam...

kakor bi rekel — za turškim gričem, kakor se pravi, tudi jaz sem jo zaoral.«

»Kaj pa hočete? Kociper, vi ste spet, vi ste —!«

»Ne, gospod šef, samo te besede me Bog varuj, iz vaših ust me je Bog varuj in sveta pomočnica Marija! Zaoral sem jo! To se pravi: rekla je, da bo imela z menoj otroka! O, satan je tega kriv.«

Kociper silno smrka in solze mu kapljejo na sršeče brke.

»Satan je kriv! Večer, spomlad, vino, hosta — tukaj je satan doma. Mislite, da bi jo bil vzel, če bi ne bil tako pošten kakor sem? Ne nikoli ne! Pustil bi jo bil, kar tako pljunil v stran: fej te bodi! A mislil sem: Vidiš: oče boš, otrok je tvoja kri in tako naprej. Še žival ima rada mladiče. O ptiču pelikanu pravijo, da kar samega sebe naključje, pa jim dá piti svojo kri. Vzel sem jo... vse po katoliško, kakor sveta vera uči.«

»Kociper, vi ste spet, vi ste spet —!«

»Ne, ne, ne!« O gospod šef, samo tega ne recite! To je moje pogubljenje, moja smrt, če slišim iz vaših ust. No, pogledajte! Vzel sem na rame jarem svetega zakona. Bo že Bog pomagal, sem rekel. Saj skrbi tudi za rožico na polju! In zdaj in zdaj, o gospod šef, večna čast in slava nebeškemu očetu! — obsipal me je z blagoslovom. Po poroki prvi otrok, prvo leto drugi otrok, drugo leto tretji in tako do danes. Oženjen sem pa že šesto leto. Lani sem rekel: »Žefka, sem stopi, na koleno mi sedi, lepo se objemiva in poljubiva!« Vse sem ji razodel, kakor sem bil iztuhtal. Zdaj pa nič več ne, nobenega otroka več v hišo, konec naj bo! Ona je jokala in tudi meni se je storilo inako, pa sva oba jokala. Tak adijo, lepo zakonsko življenje! Vse gre vragu v grlo!«

Kociper prestopi na kratko nogo.

»Gospod šef, ne bi povedal naprej, če bi ne bil tako odkritosrčen. A pri meni velja to-le geslo: Resnica nad vse!«

Silno se udari trikrat s pestjo po prsih. Bobni kakor po sodu.

»Laži ne poznam! Kar je tu znotraj v teh mojih prsih, to je tudi na jeziku! Vse bom povedal, poštenje

je prvo, skrivati ne znam. Sklenila sva z ženo in jokala sva se. Kako ne? Prej mož in žena, zdaj ne to in ne ono. Pa sva šla za veliko noč k spovedi in oba sva izvedela isto. Kako pa kaj živiš? Tako in tako! Kaj pa to, kaj pa ono? Še tako, ko ni vedno treba, govorim samo sveto resnico, nikar še pri spovedi. Povedal sem vse — po duši. Kaj, kaj? so rohneli duhovni oče. In kar napihnjeni so bili in rdeči, da sem se bal zanje. Še mrtvoud jih bo, še mrtvoud sem si mislil in strašansko sem jih tolažil. Saj bom, saj bom, kakor rečete, tako bom živel! O, sveta nebesa, da bi bil zavoljo mene, grešnika, duhovnega očeta mrtvoud, to bi bila zagata! Samo zaradi tega sem obljubil. No vidite, gospod šef, imejte srce, pokažite ga revežem!«

»Kociper, vi ste spet —!«

»Gospod, gospod, izkažite mi svojo milost, ne recite tega! Šesto leto sem oženjen in sedmič bomo krstili. O, kako jaz ljubim svoje otročiče, kako skrbim zanje, samo jesti jim nimam kaj dati. Ona, moja žena, pere, pere, ves dan pere. Če pogledam ponoči izpod odeje, ona pere, če se zjutraj prebudim, ona pere. Roke si je že premencala — res, o kako res, gospod. Jaz to gledam in mi solze silijo v oči. Kako trpi, kako se suši, a druge, gospod, v atlasu in svili z moškimi na zabavo. Takrat vem, kaj je to, socialist! Jaz sem socialist, gospod, še več!«

Prestopi na dolgo nogo in se udari po prsih.

»A tudi Boga ne zapustim. Tudi on ima srce za reveže, kakor je to zapisano.«

»Kociper, kakšni pa ste? Kaj boste tako delali? Vi ste spet —«

»Gospod šef, po smrti se vse izravna. Berač bo kakor bogataš in bogataš bo kakor berač. Takrat ne pojde zato, koliko si imel, ampak kako si ravnal s tistim, kar si imel. Pošteno, porečem, gospod, pošteno, to je moja čast! Malo je bilo, potrošil sem za najpotrebnejše. A drugi so imeli veliko in so potrošili za nič. Revežem nisem dal ničesar, ker nisem imel sam ničesar. Če pa sem imel stekleničico žganja, pa je šel mimo mene žejen človek, sem rekel: ná, požri, pogrelo te bo, kakor po-

greje mene! Mi, reveži bomo tam kralji, oni, bogataši, bodo tam reveži. Mi krone na glavah in zlate plašče krog ram, oni peklenški ogenj okoli beder! Grem po cesti tako, lačen sem, ne upam si domov, ker zija doma šest lačnih kljunov, vidim žensko v atlasu, vso dišečo in šumečo in pregrešno, pa si mislim: pekla se boš, to se boš žgala in pekla.

Peklenški ogenj ti bo lizal bedra in te zbadal v bela prsa in pod pazduhe!»

Kociper prestopi na kratko nogo.

»Še eno, gospod šef, še majhno potrpljenja, ne glejte grdo! Veste, človek je oče, kaj ne, pa ti pride domov, in doma šest otrok in vsi lačni, lačni. Oče, oče, oče, kličejo, a to pomeni: Kruha, kruha, kruha! Groza je na svetu, gospod, o, in koliko je je! Tak majhen lačen otrok, ki še ne zna govoriti, ki samo vije roke, pači obraz in joče, je strahota. Če bi ga mogel nasititi s kazalcem ali s palcem, pa bi vzel škarje in ga odstrigel. Samo, da bi se ne pačil in jokal, samo da bi imel mirno vest: ni lačen, sit je!«

»Gospod šef, odprite svoje milostno srce, zvišajte mi mesečno plačo, za deset kron mi jo zvišajte. Bogu izkažete dobroto, če jo storite meni. Šest otrok, sedmi na potu! Bolehna žena, ki pere, pere, pere! In jaz pohabljen revež, ki imam eno nogo prekratko — pogledajte nas, premislite nas, usmilite se! Ali naj pripeljem pred vas moje otročiče, vseh pet in najmlajšega? In vsi naj povzdignejo ročice in zakličejo: Prosimo milost, in tudi najmlajši ubožec Franek? Plosim, plosim, plosim,? — Kaj se pozna cesarju deset kron na mesec, a meni, o vsega vredni in milostni gospod, a meni kakor bi mi dal cesar svoje cesarstvo!«

»Vi ste spet pijani kakor kanon!«

»Gospod šef, naj oglušim, naj onemim, samo da ne slišim te strašne besede iz vaših ust. Nisem, nisem, nisem! Jaz sem plah, ubog, nesrečen človek, brez poguma! Škrica — vrag me udari po ustih za to besedo! — gospoda, gospoda se bojim in se ne upam pred njegovo obličje. Vsakega se bojim, slehernega! Pogum je ubit v nas kakor v psih. O, poznam samega sebe in da bi

lahko stopil pred vas in da bi lahko to povedal, kar sem mislil, in da bi vas lahko poprosil, zato sem si kupil devet kozarčkov. Ne žganja, poguma sem si kupil. O, mi smo brez pravic, ne upamo se pred obličje gospode, groza nas je. Če bi ne bil pil, ne bi bil zdaj tukaj.«

Kociper se mogočno tolče po prsih.

»Če sem trezen, ne morem s tožbo na dan. Tu, tu, tu, tu v prsih jo nosim, nihče je ne vidi, nihče ne pozna. Ponosen sem, imam svojo čast. Hudo mi je, življenje me tare, a ne rečem, ne prenesem, da bi pokazal nase in povedal: glejte me, jaz sem revež! Gospod, ako nimam ničesar, eno imam: svoj ponos, svoj ponos in čast!

In te ne dam, za nič je ne dam! Gorje mu, ki bi se je hotel dotakniti!«

Prestopi na dolgo nogo in popolnoma izpremeni glas: »Za deset kron povišajte, izkažite svoje milostno srce, usmilite se revčka!«

»Vi ste pijanec! Prvega vas odslovimo!« Kociper prestopi dvakrat. Zravna glavo, potem jo povesi postrani globoko na prsi. Naglo smrka in solze mu kapljejo v sršeče brke. Ko se obrne, se opoteče in se ujame za kljuko. Nerodno in z ropotom odpre, zapre in se zapoteče na hodnik.

Martinek.

»Oho! je rekel. »Dober večer. Na! Ančka je prišla!«
Snel je z nosa očala, odložil čevelj, ki ga je ravno-
kar še obdelaval s kladivom, in prenehal žvižgati.

»Naša gospoda je šla na veselico, zato sem lahko
prišla k vam na podstrešje, Martinek!«

»Saj se mi zdi nekaj tiho, ja! Pa ne, da bi si bila
za ta predpust mene izbrala, hentana Ančka!«

»Nak! Preveč jih imate na grbi, haha! Kakih dobrih
šesdeset jih bo, ali ne?«

»Lej jo, dobro si mi jih namerila! Pa te čevlje si
mi prinesla, da jim zamašim gobce. Si jih s soldati pre-
brusila, kaj? No, le čakaj, le daj, daj sem! In kaj sem
že hotel reči?! Ne šestdeset, petdeset let jih imam na
grbi. Če te kaj skrbi, kako sem si nakopal zgodnjo sta-
rost, ti povem, kakor sem onidan obljubil! Kar sedi, če
se ti prehudo ne mudi k tvojemu kaprolu. Jaz bom te
luknje zadelavai, ti boš pa poslušala.«

Ančka je sedla na skrinjo za vrati in zazdehala.

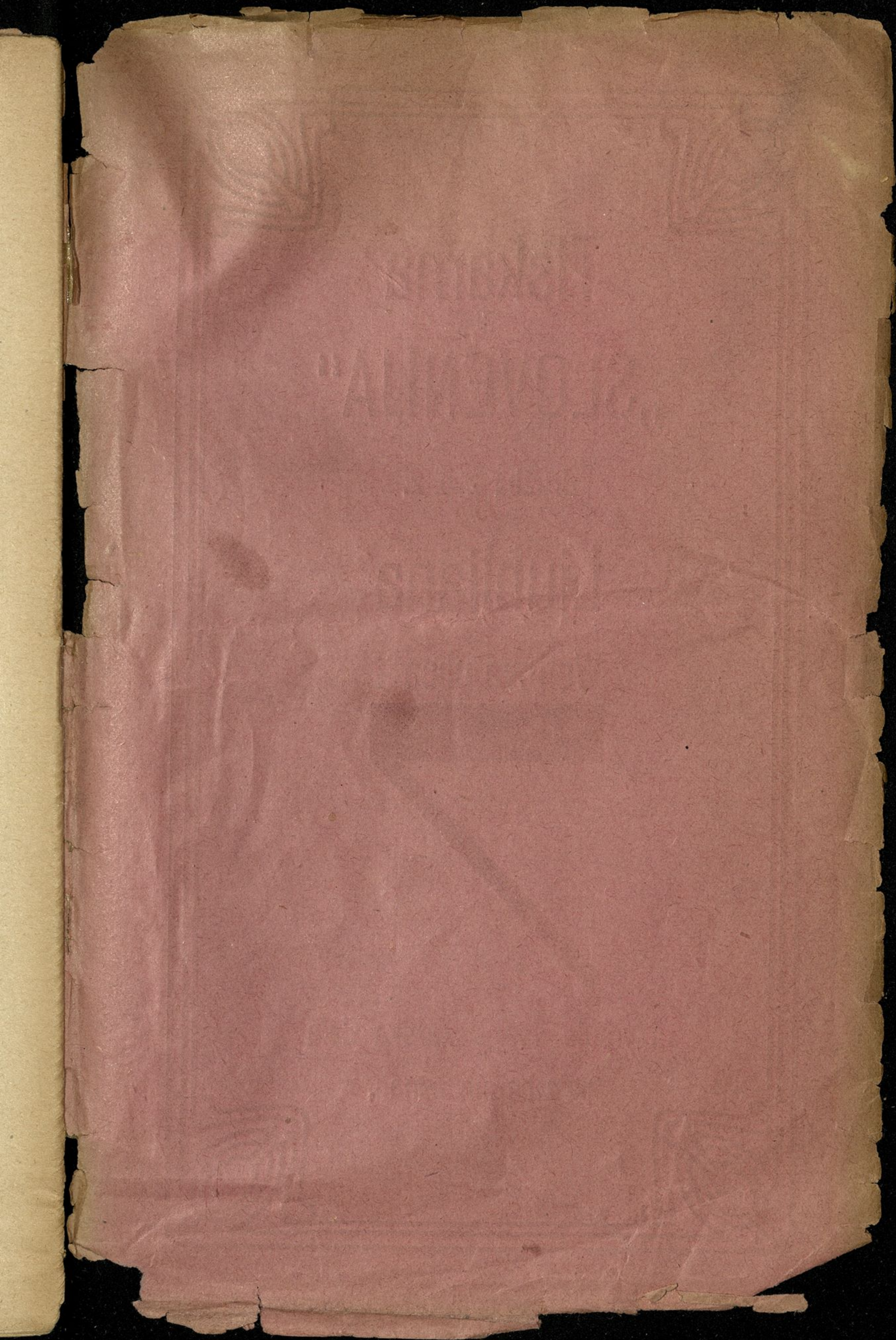
»Kaj pa že naprej zijaš? Misliš, da vedo samo sol-
datje kaj povedati, mi pa nič? Kaj pa še! Če ne bo
moja zgodba nič prida, potem pa zdehaj! Mislim pa,
da bo!« In ošvrknil jo je s sivim pogledom izpod očal,
pa zategnil usta globoko v staro in vegasto lice.

»Vstani malo, da napravim primer!«

»Saj jo tako tudi lahko!«

»Med teboj in med mojo nekdanjo! Veš, prsi je
imela več kakor ti, hehe. Ali ona je bila že poročena,
ti pa še nisi; pravijo pa, da dá sveti zakon ženski, ki
je za kaj, vsega tistega, kar ji pomaga do prave mere.
No, malo bolj prsata je bila, v obraz pa nič bolj mlada,
kakor si ti, oči je imela pa že tako satanske, kakor pri-
povedujejo o tisti kači, ki žabo kar s pogledom umori.
O strela, kar zmešan sem bil, ko sem gledal med go-
vorom vanje.«

9/630/1

Tiskarna
„SLOVENIJA“

družba z o. z.

Ljubljana

Wolfova ulica 1

izvršuje vsa tiskarska dela
po zmernih cenah.